

történelmi Levéltárban őrzött dokumentumokkal kiegészítve, könyv alakban vehet kézbe az olvasó.

Ez a könyv olvasandó könyv, egy olyan korban, amikor a Don-kanyar históriája végleg elcsendesedni látszik, hogy a feledést követő tisztázó vitát az emlékezés válthassa fel. S nemcsak azokra kell emlékeznünk, akik megjárták a világháború poklát, hanem azokra is, akik a nehéz időkben emlékeztek és emlékeztettek az előttük járók pokoljárására.

SZENTPÁLY-JUHÁSZ MIKLÓS

(Szerkesztette Tál Gizella és Raffai István, Új Horizont Kiadó, 2005, 384 oldal, ármegejelölés nélkül)

ANONYMA:

Egy nő Berlinben
Naplójegyzetek 1945.
április 20-tól június 22-ig

Hősnőnk... – kezdetnének a mondatot, ha nem az derülne ki többek között ebből a lebilincselő naplóregényből, hogy nők bizony voltak szép számmal a II. világháború végét nyögő Berlinben, de hősök amúgy kevesen. Pontosabban, ha voltak, azok is legtöbbször nők, éppen ezért alaposan át kell értelmeznünk a hős fogalmát. Mert a berlini végnapok nem csupán a győzhetetlen német haderő vereségét és egy

hagymázás, torz rendszer bukását jelentették, hanem megbukott, csúfosan elhasalt a „világtörténelem színpadán” addig büszkén páváskodó férfi eszménye is. Helyettük sokszor a nők, lányok és anyák kényszerültek fenntartani az élet élhetőségébe vetett hitet, nem utolsósorban pedig egyáltalán életben tartani a lebombázott város romjai között tengődő furcsa ház- és pincközösségeket. A könyv szerzője naplót vezetett ezekben a zord időkben, mely nemrég jelent meg németül, és most magyarul is olvasható.

Névtelenségbe burkolózó író-nőnk, akiről csak annyit tudni, hogy fiatal értelmiségiként élte át a háború éveit, éppen ezért nem az őt és társait rendszeresen megbecstelenítő oroszok vagy a honfitársait ebbe a helyzetbe juttató német politika ellen intézi leggúnyosabb szavait (bár a könyv minden egyes lapját megüli a maró gúny és a finom ironia gyilkos párája). Leginkább lenézően az aszszonyaik áldozathozatalába könnyedén beletörődő, magukat elhagyó német férfiakról szól. Eddig sem volt titok, hogy a női test vált ezekben a rémes időkben az egyik legfőbb cse-reértékké. Anonyma is hamar, ijesztően hamar ráébred, hogy nem az a kérdés, elkerülhető-e a megbecstelenítés, hanem az, hogy kinek érdemes kiszolgáltatnia magát. Egy visszajáró orosz tiszt például védelmet jelent; falkavezér, aki a gyengédségért cserébe elhessegeti a mindig ott ólálkodó,

felhevült katonatársakat, és még élelmet is hoz időnként. Sőt olyan is akad, aki még kulturálisan is partnernek bizonyul. Persze a kiszolgáltatottság szorítása ettől még csak épp-hogy enyhül valamelyest, bár ott és akkor minden, ami időleges biztonságot, két szelet kenyérrel vagy egy nyugodt éjszakával többet hozhat: maga a túlélési esély.

Megdöbbenő egyébként, hogy ennyire háttérbe szorulnak, sokszor neveltséges statisztaszerepbe kényszerülnek a könyv lapjain a német férfiak. Gyanakodhatnánk persze akár a kiszolgáltatott, húsdarabbá alacsonyított nő irodalmilag kiélt keserű bosszújára is, de inkább élni lehet a gyanúperrel, hogy itt bizony egy maszkulin pózokba merevedett birodalom hirtelen bekövetkező töpörödésének a krónikáját is olvassuk. Mindenesetre a női nézőpont kínálta új szemszögből mégiscsak egy újfajta történeti rálátás adódik. Epikus elnagyoltság, a jó-rossz erőltetett párharca helyett itt ténylegesen érvényesül a történeti alulnézet és kibontakozhat a hétköznapi napok históriája. Apró, de igencsak lényeges részletekkel, érzékletes leírásokkal. A tényekre fogékony olvasó sem csalatkozik, megismerhetjük

részleteiben is Berlin akkori életét. Kiderül, hogy mindaz, ami békeidőben gyakran a legbanálisabb szeleteit jelenti az életnek (enni, inni, mosdani, lenni...), itt betölti a teljes horizontot („Úgy tűnik, a töltelékárú és a tőkehússzállítás folyton elakad. Ez pedig jobban dühíti a nőket jelen pillanatban, mint az egész háború. Ez az erősségünk. Mi nők mindig a következő pillanat gondjával vagyunk elfoglalva”).

Anonyma kiváló tollú szerző, aki képes visszaadni a hol elviselhetetlenül tragikus, hol az abszurditásig végletes és komikus hétköznapi jelenetek hangulatát. Iróniája, kegyetlenül pontos megfigyelései és megjegyzései a székhöz szögeznek az olvasót. Sikerül távolságtartással szemlélnie e sűrű napokat. Képes az emberi túlélés ezernyi megnyilvánulását is fesze-sen, lélektanilag kíméletlenül pontosan visszaadni. Hangjában nyoma sincs önsajnálatnak, nem cseng benne hamis pátosz, amitől írása egyszerűre hiteles dokumentum és mély-ségesen mély, erős irodalom.

P. SZATHMÁRY ISTVÁN

(Fordította Nádori Lúdia, Magvető Kiadó, Budapest, 2005, 314 oldal, 2690 Ft)

